

УДК 378.147:7

ПЕТРО КОВАЛЬ

Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ МИСТЕЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Автор статті розглядає професійну підготовку майбутніх фахівців із позиції гуманістичної спрямованості основою якої є засоби мистецтва та мистецтво в цілому. Особлива увага приділяється науковцям, які підвищення професійної підготовки вбачають саме у такому підході, гуманізації навчально-виховного процесу з використанням мистецької складової.

***Ключові слова:** гуманізація, навчально-виховний процес, професійна підготовка, засоби мистецтва, гармонійний розвиток.*

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сучасного суспільства, який розгортається на тлі глобальної кризи, що охопила усі суспільні інститути й призвела до загострення політичних, економічних, екологічних, культурних і соціальних проблем, вимагає від людства нового підходу у вирішенні цих складних питань на основі гуманістичного, етико-естетичного мислення й здатності оперативно та мудро реагувати на виклики ХХІ століття.

Освіта, яка в своїй основі використовує гуманістичний підхід, формує якісно нове ставлення особистості до світу, допомагає їй більш адекватно реагувати на складні соціальні, економічні, політичні та духовні процеси. Тому сучасна освіта потребує нового підходу до формування особистості, яка була б здатною протистояти негативним викликам бездуховності. Як відзначає В. Нестеренко, необхідно творити новий тип людини «гомо модератус» (людина поміркована). [5, с. 305]. Тобто домінуючою ідеєю у вирішенні окресленого питання має бути дотримання гуманістичної парадигми розвитку суспільства, ідеї цілісності, єдності і взаємозалежності сучасного світу. Гуманістична парадигма в своїй основі має психолого-педагогічні та етико-естетичні орієнтири професійного розвитку особистості, вона акцентує роль людини у цьому процесі: залежність від неї, її перебігу та спрямування суспільно-історичного розвитку світу на благо людини.

Особливу думку з приводу гуманізації освіти висловив видатний вітчизняний педагог К. Ушинський, який писав, що гуманна освіта повинна бути попереду спеціальної – немає найменшого сумніву., а реальна освіта є згубною для людини, якщо попередньо вона не розвинута гуманно. Під гуманною освітою треба розуміти розвиток людського духу [7].

Метою статті є гуманізація навчально-виховного процесу з використанням засобів мистецтва у професійній підготовці студентів вищих навчальних закладів.

Завданнями статті є:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії і практиці.
2. Виявити значення мистецтва як чинника гуманізації, гуманітаризації та забезпечення культуровідповідності вищої освіти.
3. Визначити педагогічні умови використання засобів мистецтва у професійній підготовці майбутніх фахівців із використанням засобів мистецтва у професійній підготовці.

Аналіз наукових досліджень і публікацій з даної проблеми. Питанню гуманізації та гуманітаризації освіти присвячено велику кількість праць таких науковців як В. Андрущенко, Г. Балл, О. Барно, І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Буяльська, Г. Васянович, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Кочерга, В. Краєвський, Д. Лихачов, Е. Лузік, Н. Ничкало, О. Отич, Е. Помиткін, С. Резнік, В. Рибалка, О. Романовський, Л. Скрипникова, В. Чернилевський, О. Федій, Г. Філіпчук, Л. Хомич та ін.

На сьогодні можна констатувати, що рівень духовного, морального, культурного розвитку суспільства є досить низьким і допускати його зниження за жодних умов не можна. Особлива відповідальність за вирішення цього завдання покладається на навчально-освітні заклади, що покликані формувати такі цінності у майбутніх фахівців. Підтвердженням цієї думки є висловлювання В. Чернилевського: «Поки державна політика освіти не стане одним із національних пріоритетів на основі духовного й морального оздоровлення суспільства, зі стану колапсу нам не вибратися. Духовність повинна стати загальним змістом державної політики... ця найважливіша й найважча проблема повинна й може бути вирішена системою освіти – основою соціально-економічного й духовного розвитку країни. ...самоідентифікація нації має ґрунтуватися на її духовному відродженні шляхом синтезу науки, освіти, релігії, культури...» [9, с. 67-73]. Тобто, випускник вищого навчального закладу має бути готовим до життя за будь-яких обставин, більше того, він має нести відповідальність не тільки за результати і наслідки своєї діяльності, а й за результати діяльності тих, хто працює чи знаходиться поряд з ним і в цілому за долю країни.

Виклад основного матеріалу. Головною цінністю гуманістичної парадигми у вищому навчальному закладі є студент із його інтересами, здібностями й індивідуально-особистісними характеристиками. Тому у вищих навчальних закладах важливо забезпечити всіх студентів умовами для гармонійного розвитку, здобуття ними повноцінної та якісної професійної освіти. Адже подальша професійна діяльність майбутніх фахівців має розглядатися не тільки за критерієм її соціальної значущості, а і як сфера самореалізації особистості.

Сьогодні освіта потребує сталості і взаємозбагачуваності – гуманізму, етики, моралі, культури, які забезпечать формування людини-гуманіста, а

не людини-користувача. Адже на якість впливає не тільки високий професіоналізм фахівців, але й все суспільне середовище, в якому перебуває людина з її морально-духовними цінностями. За їх відсутності її природний стан – це стан некультурності, насильства і несправедливості. Із такого стану людям необхідно вступати у громадянське суспільство, – писав Гегель [1, с. 50].

У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення фундаментальних засад якісної професійної підготовки майбутніх фахівців для формування в них гуманістичних цінностей, усвідомлення значення своєї професійної діяльності у загальній системі суспільно-економічних відносин, її впливу на інші сфери соціального життя, а також розвитку в них здатності особисто відчувати відповідальність за наслідки своєї професійної діяльності для суспільства, природи, культури, людини, планети та брати на себе цю відповідальність.

Модернізація сучасної вищої освіти на засадах гуманістичної парадигми суспільства передбачає забезпечення єдності й гармонійності професійного, особистісного і культурного розвитку майбутніх фахівців та формування в них цілісної картини світу й особистісно-професійної готовності до майбутньої діяльності.

В основу обґрунтування змісту професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів покладено ідеї гуманізації, гуманітаризації та забезпечення культуровідповідності цієї підготовки, що уможливується за умов відбору і структурування змісту її мистецького компонента, науково обґрунтованого і педагогічно доцільного використання засобів мистецтва у навчально-виховному процесі, залучення студентів і викладачів до художньо-творчих колективів та формування культурно-естетичного середовища у вищому навчальному закладі.

Виявленню впливу мистецтва на формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця присвятили свої праці В. Абрамян, В. Бутенко, І Зязюн, О. Костюк, О. Мелік-Пашаєв, С. Мельничук, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Федій, О. Шевнюк, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.

Особливого значення ролі мистецтва у професійній підготовці майбутніх фахівців надавав І. Зязюн. Він зазначав, що мистецтво завжди впливало на розвиток творчості, яка є невід'ємною складовою професійної діяльності майбутніх фахівців, що відмічається проявом позитивних емоцій. Постійне збагачення духовного потенціалу людини через залучення її до мистецько-творчої діяльності є міцною основою для її розвитку. Емоції й почуття не тільки виникають у процесі професійної діяльності, але й породжують діяльність та управляють поведінкою в процесі такої діяльності. Саме завдяки емоційно-почуттєвій сфері, люди здатні налагоджувати контакти, краще розуміти один одного; через них відображають ставлення як до себе, так і до оточуючих. Емоції відіграють значну роль у навчанні майбутнього фахівця, впливають на формування

мотивації та визначення домінуючих потреб особистості [3]. Тобто одна з важливих якостей мистецтва – емоційність, здатність викликати у людини емоційний відгук, співпереживання. Адже воно, як специфічна форма суспільної свідомості, спрямоване на відображення ставлення людства до дійсності.

Опираючись на основні принципи у процесі професійної підготовки студентів ВНЗ, основними завданнями мистецтва як художньо-естетичного розвитку сьогодні є:

- розвиток особистісної цілісності, духовності та послідовне формування естетичної культури;
- виховання активного ставлення до естетичних явищ дійсності та мистецтва;
- цілеспрямоване і систематизоване формування навичок естетичного сприймання та оцінної діяльності;
- стимулювання та актуалізація творчого потенціалу й удосконалення практичних знань, навичок та умінь у професійній діяльності;
- розвиток прагнення до творчої самореалізації в різних напрямках життєдіяльності.

Ці завдання структуруються за такими напрямками:

- світоглядно-аксіологічний (формування у навчально-виховному процесі комплексно через наскрізні цивілізаційні цінності, які є невід'ємною складовою цілісної особистості, серед яких виділяють загальнолюдські, національні, громадські, сімейні, особистісні, валеологічно-екологічні цінності); [8]

- пізнавально-діяльнісний (систематизація та послідовне поглиблення знань та уявлень студентів у царині мистецтва; формування та удосконалення практичних умінь і навичок в різних видах творчої діяльності;

- розвиток спостережливості, зорової пам'яті, просторових уявлень, тактильних і кінестетичних відчуттів, колірною зору, композиційних навичок);

- художньо-творчий (формування творчих здібностей та прагнення до творчої самореалізації, розвиток художньої уяви і творчої активності);

- сприймання та оцінювання (формування естетичного досвіду, навичок сприймання та оцінної діяльності, розвиток образного мислення, естетичного ставлення до явищ мистецтва та дійсності, естетичних почуттів, смаків, оцінок, потреб, емоційної сприйнятливості та чутливості, формування естетичної культури).

Великого значення й ролі почуттєвій сфері надавав Іоанікій Галятовський – представник української плеяди науковців другої половини ХУІІ ст., автор багатьох проповідей і оповідань, найвідоміші з яких «Ключ розуміння» (1659), «Небо нове» (1665), «Розмова Білоцерківська» (1678), «Лебідь» (1679) та ін. Він був переконаний, що додержання моральних норм і цінностей є основою життєдіяльності людини. Особливо наголошував на почуттєвій сфері, яка формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх

чинників. Можна лише через почуттєву сферу, говорив він, спонукати людину до високоморальних учинків. Тобто, почуттєва сфера людини є адекватною моральним вчинкам, якби її віддзеркаленням. Чим вищий рівень моральної вихованості, тим більше вона відображається у почуттєвій сфері. Таким чином, професійно-особистісна, чи будь-яка інша діяльність, має спиратися на раціональну та почуттєву сферу особистості.

Гуманістична спрямованість мистецтва дасть можливість формувати майбутнього фахівця на якісно нових засадах – «людина-професіонал», «людина-гуманіст», «людина-творець». Формування фахівця з якісно новим підходом до професійної діяльності спонукає науковців до пошуку нових підходів щодо розв'язання завдань професійної підготовки майбутніх фахівців. Педагогічно доцільним і перспективним, як зазначає О. Отич, є впровадження різновидів мистецтв та елементів мистецьких знань до навчально-виховного процесу вищих і професійних закладів освіти з метою гармонійного розвитку особистості майбутнього професіонала [6, с. 91].

На такому ж підході наголошували такі науковці як О. Мелік-Пашаєв, Н. Миропольська, О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова та інші. Адже мистецтво може виступати основою гармонійного, творчого розвитку без чого професійна підготовка є неповноцінною. Воно є важливою складовою виховання, основою гуманізації освіти, компонентом її змісту, чинником індивідуалізації та соціалізації особистості, детермінантою її етнічної й соціокультурної ідентифікації, елементом соціокультурного та естетико-розвивального середовища навчального закладу [4, с. 7].

Сьогодні професійну підготовку необхідно організувати як мистецько-творчий процес, у результаті якого відбувається засвоєння системи загальносуспільних ціннісних орієнтирів втілених у мистецтві. Впровадження засобів мистецтва у навчально-виховний процес дає можливість студентам оволодівати таємницями мистецького ремесла, яке практично реалізовується в професійній діяльності.

Такий шлях підготовки студентів ВТНЗ до професійної діяльності є відмінним від професійної підготовки майбутніх фахівців без використання засобів мистецтва. Відмінність їх полягає у тому, що фахівець без залучення його до мистецтва набуває суто професійних знань та навичок, що сьогодні є недостатнім для створення гідної конкуренції фахівцям міжнародного рівня. В той же час, фахівець, який залучається до мистецтва, значно краще оволодіває професійними знаннями та оволодіває такими важливими якостями як культура взаємовідносин, проявляє гуманність відносно екологічного середовища, формує своє світосприйняття на основі моральності, духовності і т.д. В основу концепції необхідно закласти такі принципи які забезпечуватимуть як професійну підготовку студентів вищих технічних закладів, так і формування особистості на кращих зразках духовності, а саме: гуманізація, гуманітаризація, культуровідповідність.

Гуманізація навчально-виховного процесу, за визначенням С. Гончаренка, передбачає відображення в освітньому процесі тенденції гуманізації сучасного суспільства, коли людська особистість визначається найвищою цінністю, а утвердження блага людини є найважливішим критерієм суспільних відносин. Вона полягає у спрямуванні уваги освітнього закладу до особистості тих, хто навчається, забезпечення максимально сприятливих умов для виявлення і розвитку їх задатків і здібностей на основі поваги, довіри до них, прийняття їх особистісних цілей і запитів [2].

Використання мистецтва, як важливої складової гуманізації навчально-виховного процесу у професійній підготовці студентів вищих навчальних закладів, передбачає розвиток їх світоглядних уявлень, естетичного ставлення до дійсності та особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, формуванні потреб у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні. Такий шлях дасть можливість студентській молоді долучитися до образних мов різних видів мистецтв, розмаїття жанрів і стилів українського і зарубіжного мистецтва, пізнати своєрідність вітчизняної художньої культури в контексті світових культуротворчих процесів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Тому нині утверджується в освіті гуманістична парадигма, яка зумовлює особистісну орієнтацію освіти й педагогічної науки. Гуманістична парадигма виходить із того, що олюднення освіти передбачає звернення не лише до інтелекту, а й до інших сфер особистості, передусім, емоційно-почуттєвої та вольової. На необхідності повернення вищої освіти до гуманістичної парадигми акцентує свою увагу О. Отич, яка говорить, що нині відбувається повернення до гуманістичної парадигми освіти, яка конкретизується в антропологічній, культурологічній, аксіологічній, та холистичній науково-мистецькій парадигмах. Їх головною цінністю виступає людина, яка позиціонується вже не як гвинтик суспільної системи, а як людина культури, неповторна творча індивідуальність, сутнісними ознаками якої є, за академіком І. Зязюном, свобода, гуманність, духовність, творчість та адаптивність.

Впровадження гуманістичної парадигми в освіту дає можливість людині не тільки адаптуватися до середовища у якому вона перебуває, але й підняти на вищий рівень підготовку майбутніх фахівців. Адже підготовка таких фахівців нині вимагає не тільки високого професійного рівня, але й високого рівня гуманістично-світоглядної спрямованості, забезпеченням якої можуть послужити засоби мистецтва як найбільш затребувані у суспільстві в цілому та серед студентської молоді зокрема.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. Учение оправе, долге и религии / Г. Гегель // Работы разных лет. В 2-х т. – Т. 2. – М., «Мысль», 1973. – С. 50.

2. Гончаренко С. У. Гуманітаризація загальної середньої освіти / С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований. – К. : АПНУ, 1994.

3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. / І. Зязюн, Г. Сагач. – К. : УФІМБ, 1997. – 302 с.

4. Отич О.М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва: монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 248 с.

5. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: Онтологія людини: навч. посіб. для студ. вузів / В. Г. Нестеренко. – К. : Абрис, 1995. – С. 305.

6. Отич О. М. Мистецтво у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: Комплекс навчально-методичного забезпечення викладання психолого-педагогічних дисциплін: У 3-х ч. / О. М. Отич. – Полтава. : Інтер Графіка, 2006. – Ч. 1. – Навчальні плани та програми з дисциплін психолого-педагогічного циклу – 150 с.

7. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : [у 2 т.] – К. : Рад. школа, 1983.

8. Хомич Л. О. Аксиологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя / Л.О. Хомич// Аксиологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога: Монографія; заг. ред. Л. О. Хомич. – Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – С. 17.

9. Чернилевський В. Д. Духовно-моральні цінності – основа виховання та соціалізації сучасного суспільства / В.Д. Чернилевський // Нові технології навчання: Зб. наук. праць. – Київ – Вінниця, 2009. – Спеціальний випуск №58: Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах. – Ч. 1. – С. 67-73.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2015

Коваль П.

Государственное высшее учебное заведение «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника», г. Ивано-Франковск, Украина

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ИСКУССТВА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Автор статьи рассматривает профессиональную подготовку будущих специалистов с позиции гуманистической направленности, основанием которой являются средства искусства и искусство в целом. Особенное внимание уделяется ученым, которые решение проблемы профессиональной подготовки рассматривают в таком подходе, гуманизации учебно-воспитательного процесса с использованием искусства как составляющей.

Ключевые слова: гуманизация, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка, средства искусства, гармоническое развитие.

Koval P.

State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Subcarpathian National University", Ivano-Frankivsk, Ukraine

HUMANISTIC ORIENTATION OF ART BY PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS

The author considers the training of future specialists from the perspective of a humanistic orientation based on which has the means of art and art in general. Particular attention is given to scientists who solve the problem of training is considered in this approach, the humanization of the educational process with the using of art as a component.

Key words: humanization, educational process, training, means of art, harmonic development.